

סומליה קורסת – וסומלילנד מציבה הזדמנות אסטרטגית לישראל

מצבה של סומליה הוא קריטי. במוקד, סכנה לנפילת מוגדישו לידי א-שבאב, ארגון הטרור האסלאמיסטי-סוני המזוהה עם אל-קאעדה, הפועל בעיקר בסומליה ובקרן אפריקה. מדובר בהתפתחות אזורית משמעותית, שעלולה לערער את מזרח אפריקה, להכביד על מאבק ארה"ב נגד הטרור (ובפרט הקמפיין נגד החות'ים), לתמורה במעמד תורכיה במרחב ולייצר הזדמנויות ואיומים משמעותיים גם לישראל. ישראל נדרשת לחשוב מחדש על מעמדה בזירה האפריקאית ולהיערך לשיתופי פעולה ביטחוניים, מודיעיניים ודיפלומטיים מחודשים – בראשם עם סומלילנד, לצד אתיופיה וקניה.

המלצות מרכזיות:

- א. בשיתוף עם ארה"ב ואיחוד האמירויות, לחזק גורמים פרו-מערביים במרחב הים האדום ומזרח אפריקה (סומלילנד, קניה, ואתיופיה).
- ב. בתוך כך, לפעול באופן אקטיבי לקידום הכרה אמריקאית בעצמאות סומלילנד; בהינתן עיכוב – יש לשקול הכרה ישראלית בסומלילנד באופן פומבי (בכפוף לקבלת תמורות מצד סומלילנד). במקביל, יצירת קשרים ביטחוניים ומודיעיניים, בשת"פ עם איחוד האמירויות, עם סומלילנד. לרבות הצבת מערכות ישראליות נוספות בהקשרי הלחימה בחות'ים.
- ג. להדגיש בפני האמריקאים את חוסר שביעות הרצון כלפי אוזלת היד התורכית מול א-שבאב ולבטא דאגה מכך שתורכיה עלולה לחזק גורמים אסלאמיסטיים במרחב (אולי אף בשת"פ עם איראן).

תמונת מצב (נכון ל-17 באפריל)

המצב הביטחוני בסומליה הולך ומדרדר בקצב מהיר. ארגון הטרור אל-שבאב שולט על מרבית הדרכים המובילות לבירה מוגדישו – בפועל, העיר מצויה במצב של מצור. הארגון אף מגביר את פעילותו בתוך העיר עצמה, דבר המתבטא בעלייה במספר הפיגועים בעיר בתקופה האחרונה.

ב-16 באפריל, בתזמון מדויק ובמהלך מתואם, הצליח אל-שבאב להשתלט על הבסיס הגדול ביותר של צבא סומליה מחוץ למוגדישו ועל אתרים אסטרטגיים נוספים במחוזות שבלה התיכונה והיראן. מדובר בקריסה של ממש בטבעת ההגנה של הבירה. למחרת (17 באפריל), נפתחה במתקפה נוספת נגד בסיס בדרום-מערב המדינה – מהלך שמרמז על מאמץ לכיבוש הבירה בדומה למסע הכיבושים של אל-שבאב בשנת 2006.

בזמן שהקרקע בוערת, נשיא סומליה מבקר בתורכיה וראש הממשלה עוסק בהכרזות פוליטיות באזור מריבה בין סומליה וסומלילנד. ארה"ב, שמנהלת בשבועות האחרונים קמפיין הפצצות נגד דאעש בפונטלנד, הודיעה על הפסקת מימון כוח השלום. נכון לעתה, ארה"ב טרם הגיבה רשמית או צבאית להתפתחויות סביב מוגדישו. הצבא האמריקאי ממקד פעילותו נגד סניף דאעש בסומליה, הממוקם בפונטלנד.

כבר כעת מורגשות שתי השפעות מיידיות להתפתחויות האחרונות:

1. **פינוי נציגויות זרות** ממוגדישו על רקע התקדמות אל-שבאב לעבר העיר, תוך חשש מתרחיש נוסח קאבול או דמשק בו נערך פינוי (או מנוסה) כאוטי ומזוהז מהעיר וקריסה מערכתית של השלטון המקומי. מביקתנו עולה כי בניגוד למדינות אחרות, תורכיה אינה פועלת לפינוי נציגותיה או נציגיה מהמדינה.
2. **סומלילנד השעתה את המו"מ** עם סומליה ונרשמה התרחקות בין הצדדים.

תרחישים אפשריים

א. **סיוע זר בולם את התקדמות א-שבאב:** לארה"ב אינטרס משמעותי במניעת נפילת ממשלת מוגדישו, אך משאביה בסוגייה מוגבלים (ארה"ב עסוקה בתימן ובהכנה לתקיפה אפשרית לאיראן ולא מתעדפת את הזירה הסומלית). כוונתיה של תורכיה אינן חד-משמעיות. לכאורה, היא מעוניינת בשימור ממשלת מוגדישו ואף מסייעת לה צבאית. לעומת זאת, הסיוע אינו משמעותי ובפועל אינה "מצליחה" לעצור את התקדמות א-שבאב, למרות יכולות צבאיות משמעותיות, במיוחד לאור התייצבות המצב בגבול עם סוריה. מדינות אפריקאיות אחרות עשויות להתערב: הן קניה והן אתיופיה חשות מאוימות ישירות מהתעצמות אל-שבאב. אך בניגוד לעבר, אתיופיה תתקשה להתערב לאור מצבה הפנימי.

ב. **התייצבות החזית לפני כניסת אלשבאב למוגדישו על בסיס שרידי צבא סומליה.**

ג. **נפילת הבירה:** אל-שבאב כובש את מוגדישו; הממשלה יוצאת לגלות. אתיופיה אולי תגיב צבאית, אך תתקשה להחזיק בעיר לאורך זמן בשל התנגדות מקומית.

ד. **הפיכה פנימית:** צבא סומליה מפיל את הממשלה ויוצר הסדר חדש – בין אם בהסכמה עם אל-שבאב או בקריאה לעזרה חיצונית.

בכל תרחיש, אל-שבאב צפוי לשמר את שליטתו באזורים נרחבים, תוך המשך פיגועים ופגיעה ביציבות האזורית.

משמעותות

1. **התחזקות גורמים אסלאמיסטיים במרחב ופגיעה בקמפיין האמריקאי נגד החות'ים:** איראן והחות'ים עשויים לנצל את ההזדמנות לחיזוק אחיזתם במרחב (ישנן טענות על קשרים בין א-שבאב לחות'ים) וארה"ב נאלצת להפנות משאבים וקשב לעבר לחימה בא-שבאב. במקביל, על אף ההשקעה האדירה של תורכיה בבניית בסיס אימונים בסומליה ובאימוני כוחות סומאליים – היא אינה מצליחה להדוף את א-שבאב. אי-פינוי נציגותיה מהמדינה עלול להעיד על כוונתה לנרמל את א-שבאב ככוח שולט, בדומה למודל הסורי.

2. **ערעור היציבות באתיופיה וקניה השכנות:** קניה חשופה להתקפות מצד אל-שבאב, בעיקר בצפון-מזרח ובערים הגדולות. סביר שתידרש להחזיר כוחות לסומליה ולחזק את הביטחון בגבולות. ישנם דיווחים כי חלק מהצבא אף משתף פעולה עם הארגון בתחום ההברחות. אתיופיה עשויה להתערב, אך מתמודדת עם אתגרים פנימיים ולכן ייתכן שתתקשה לנהל מערכה מוצלחת.

3. **התחזקותה של סומלילנד כחלופה יציבה ופרו-מערבית בקרב אפריקה:** סומלילנד מתבססת כאלטרנטיבה יציבה. מיקומה האסטרטגי חשוב כעת אף יותר מאחר ויכול להוות תחליף לפעילות אמריקאית באיזור. הקשרים ההדוקים שלה עם איחוד האמירויות ונוכחותה במדינה עשויים להתעצם ומהווים הזדמנות עבור ישראל להפגין נכסיות כלפי איחוד האמירויות והמחנה הערבי המתון כולו החש מאוים מהתגברות הגורמים האסלאמיסטיים במרחב ואפשרות לשת"פ בין איראן לתורכיה נגדם. מנגד, ישנו חשש כי ההתפתחויות יובילו את סומלילנד לשמש זירת חיכוך בין סין לארה"ב וכי סין תפעל ליצירת חוסר יציבות כדי למנוע מסומלילנד להפוך לבסיס אמריקאי מרכזי בזירת קרן אפריקה, בעלת החשיבות אסטרטגית עליונה לסין בשל מיקומה המחבר את נתיבי השיט בין המזרח למערב.

שיקולים מרכזיים

1. **המשך המאבק נגד החות'ים, הפסקת התקיפות נגד ישראל והפלת שלטון החות'ים בטווח הארוך.**
2. **מניעת התעצמותה של איראן בקרב אפריקה בפרט ובאפריקה בכלל.**
3. **בלימת ההתעצמות התורכית במרחב:**

- תורכיה האסלאמיסטית מהווה סיכון ביטחוני ארוך טווח עבור ישראל. עבור תורכיה, המרחב הסומלי מהווה את הספר הדרומי של שאיפות ההגמוניה האזורית של ארדואן ודרך נוספת לאגף את ישראל. מאחר שתורכיה נכסים רבים בסומליה, ישנו חשש ריאלי שברגע שא-שבאב ישתלטו על מוגדישו, התורכים יעברו לתמוך בארגון. בהינתן תרחיש

שאיראן והחות'ים מקיימים קשרים עם א-שבאב, קיים גם תרחיש כי תורכיה ואיראן ישתפו פעולה בזירה זו (כפי שהן עושות אד-הוק בזירות אחרות).

- בניגוד לאיראן, תורכיה נהנית מתדמית חיובית בקרב הממשל האמריקאי, ובפרט מצד נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ. חברותה של תורכיה בנאט"ו יוצרת אילוץ אסטרטגי עבור מדינות אירופה, אשר עשויות להימנע מנקיטת צעדים שיפגעו בלכידות הברית – זאת על רקע היחלשות מעמדה של נאט"ו והיחס המסויג כלפיה מצד הממשל האמריקאי הנוכחי.

4. **חיזוק יחסי ישראל עם מדינות ערב המתונות והפגנת נכסיות במרחב נגד כוחות האסלאם הרדיקאלי המתגברים באיזור, בעידודן של תורכיה ואיראן אשר אינן מעוניינות בחיזוק הגורמים היציבים באיזור התומכים ומכירים בישראל.**

5. **חיזוק דריסת הרגל הישראלית בים האדום.**

6. **חיזוק יחסי ישראל במרחב יבשת אפריקה ובמיוחד בקרן אפריקה, בדגש על קניה ואתיופיה.**

7. **תוכנית עידוד ההגירה מעזה: שמירת האפשרות להגלייה מרצון למרחב הסומלי, בהתאם לתוכנית טראמפ.**

8. **הכרה במדינות חדשות אשר אינן מדינות נכשלות.** בניגוד לפלסטינים ומדינות אחרות, סומלילנד היא מדינה מתפקדת ויציבה, אשר מהווה דוגמה ומופת בקרב מדינות אפריקה. על ישראל לא לחשוש מטענות של התפרקות הגבולות ביבשת, אלא יש לטעון כי בהינתן גורמים יציבים המחויבים לכלכלה מתקדמת החיוביים כלפי ישראל, על ישראל להכיר תודה. יצוין כי מוצע להכיר בסומלילנד בהינתן תמורות מסוימות, כגון אפשרות לנוכחות צבאית ישראל ועוד.

לסיכום, למשבר בסומליה ישנן השלכות ישירות ועקיפות עבור ישראל. המשבר מציב איומים והזדמנויות לפתחה ועליה לפעול באופן אקטיבי בנסיבות הנרקמות במרחב – קידום הכרה בעצמאותה של סומלילנד (בכפוף לתמורות/תנאים); סיוע צבאי ומודיעיני והצבת מערכות נוספות; קיום שיח אסטרטגי בנושא עם מדינות ערב המתונות ובראשן איחוד האמירויות וערב הסעודית; פעולה משותפת עם מדינות אלה מול הממשל האמריקאי, בדגש על רתימת יורש העצר הסעודי להעברת חששם מההתעצמות התורכית במרחב אשר יש בה כדי לערער את יציבות המשטרים.

נכתב על ידי צוות חוקרי המכון